

*dr Aleksandra Rabczun*¹ 

Katedra Ekonomii Informatyki
Instytut Ekonomiczno-Społeczny
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w krajach MENA

WPROWADZENIE

Nierówności społeczne przejawiają się w nierównym dostępie jednostek, grup bądź społeczeństw do jakichś dóbr. Mogą to być dobra ekonomiczne, kulturowe, władza, edukacja, prestiż itp. (Suchocka, 2010, s. 189). Gdy bada się nierówności między ludźmi, należy wziąć pod uwagę kwestie zróżnicowania poszczególnych jednostek względem siebie. Ludzie różnią się między sobą indywidualnymi cechami, takimi jak: wiek, płeć, kondycja fizyczna i psychiczna. Wobec tego porównania między nimi mogą być czynione za pomocą różnych zmiennych, takich jak: dochód, bogactwo, użyteczność, dostęp do zasobów, wolność, przynależne prawa czy jakość życia (Zachorowska-Mazurkiewicz, 2011, s. 12). Istnieje zatem wiele perspektyw, pod których kątem można badać nierówności między ludźmi w zależności od przyjętego kontekstu występowania owych nierówności.

Dywagując teoretycznie: gdyby wszyscy ludzie byli identyczni, to równość pod jednym względem (np. posiadanego dochodu na osobę) oznaczałaby równość pod innymi względami. Fakt determinowany przez naturę, że ludzie nie są identyczni pod jednym względem, wręcz automatycznie tworzy nierówność w jakimś drugim aspekcie. Powołując się na przykład Amartyi Seny, można mieć zbiór dwóch osób, które uzyskują takie same dochody. Występuje wtedy względem nich równość dochodowa. Jednak jeśli jedna z tych osób jest np. przewlekle chora lub niepełnosprawna, to owa równość dochodu nie gwarantuje jednoczesnej równości np. jakości życia, szczęścia czy szeroko rozumianego dobrobytu (Sen, 2003, s. 20).

¹ Adres korespondencyjny: e-mail: aleksandra.rabczun@ue.poznan.pl. ORCID: 0000-0002-1011-623X.

Nierówności nie są tylko problemem wybranego kraju czy grupy krajów (np. krajów rozwijających się), bowiem – jak pisze Gunnar Myrdal – w wielu krajach przepaść pomiędzy potrzebami a możliwościami ich zabezpieczenia przy zachowaniu zasad pokoju i bezpieczeństwa rozszerza się. Autor obawia się, że ta sytuacja może doprowadzić do dalszego podziału świata i jego fragmentaryzacji wzdłuż granic narodowych, rasowych i ideologicznych (Myrdal, 2005, s. IX). W wielu miejscach na świecie tradycyjne zmienne stratyfikacji społecznej, takie jak klasa, edukacja, status zawodowy, nadal są silnymi predyktorami społecznych nierówności (DiPrete, McManus, 2000; Fouarge, Layte, 2005; Whelan, Maitre, 2008; Vandecasteele, 2015).

O tym, że nierówności są problemem globalnym, świadczyć mogą niniejsze dane: w okresie od 1960 r. do 2000 r. udział 20% najbogatszej części ludności świata w globalnych dochodach wzrósł z 70% do 90%, podczas gdy udział najbiedniejszych zmalał z 2,3% do 1% (Beck, 2005, s. 51). W XXI w. nierówności nadal należą do globalnych problemów (Zachorowska-Mazurkiewicz, 2011, s. 12; Kiniorska, 2021, s. 14). Dodatkowo, jak wskazują badacze, istnieje liniowa zależność pomiędzy nierównościami dochodowymi i poziomem rocznego wzrostu gospodarczego (Luan, Zhou, 2017). Jedno z najbardziej znanych badań w tym zakresie to odnoszące się dla danych ze Stanów Zjednoczonych, Anglii i Niemiec, które w ekonomii jest znane jako krzywa Kuznetsa (1955). Na ich podstawie Simon Kuznets dostrzegł tendencję dotyczącą związku między gospodarką a dochodami, a mianowicie fakt, że nierówność jest podobna do wykresu w kształcie litery U. Kiedy gospodarka narodowa jest na wczesnym etapie, nierówność dochodowa będzie większa w miarę rozwoju gospodarki, ale gdy gospodarka osiągnie swój końcowy etap, nierówności w dochodach będą mniejsze. Istnieje szereg badań wskazujących na pozytywny lub negatywny wpływ nierówności na wzrost gospodarczy, ale są też badania, które jednocześnie wskazują oba efekty (np. Shin, 2012). Dodatkowo badacze pochylają się nad relacją między nierównościami dochodowymi a wzrostem gospodarczym i inwestycjami (np. Barro, 1991).

Zbiór tych wszystkich przesłanek zaowocował powstaniem niniejszego tekstu. Podejmowanym problemem badawczym jest próba odpowiedzi na pytanie: czy istnieje statystyczna zależność pomiędzy poziomem nierówności a wzrostem gospodarczym w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (ang. *Middle East and North Africa*, MENA)? W celu przeprowadzenia badania pozwalającego na ustosunkowanie się do problemu badawczego postanowiono zdefiniować następujące zakresy. Zakres podmiotowy badania obejmuje region Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, kraje takie jak: Algieria, Bahrajn, Egipt, Iran, Irak, Izrael, Jordania, Kuwejt, Katar, Liban, Libia, Maroko, Oman, Arabia Saudyjska, Syria, Tunezja, Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA), Palestyna, Jemen. W zakresie przedmiotowym wyróżniono następujące zmienne: PKB w USD, PKB *per capita*, *Human Development Index* (HDI), indeks Giniego. Wybór powyższych zmien-

nych podyktowany jest głównie dostępnością danych statystycznych dla wybranego obszaru geograficznego ze względu na kwestię nierówności oraz wzrost gospodarczy. Przeprowadzona analiza obejmuje lata 2011–2021. Rok 2011 dla społeczności arabskiej był wyjątkowy ze względu na arabską wiosnę ludów, która wybuchła w Tunezji, a następnie rozprzestrzeniła się na pozostałe kraje MENA. Jej efektem było dokonywanie reform społecznych i gospodarczych ukierunkowanych na redukcję nierówności (Kienle, Louër, 2013; Cavatorta, 2012). Koniec zakresu czasowego wynika z dostępności danych statystycznych, w szczególności w odniesieniu do wskaźników społecznych. W ekonomii rozwoju często dane dotyczące poziomów poszczególnych miar publikowane są z 2–3-letnim opóźnieniem względem badanego roku. W pracy wykorzystano wybrane metody badawcze: krytyczną analizę literatury, analizę korelacji, analizę regresji oraz rangowanie. Tekst składa się ze wstępu, przeglądu literatury w badanej problematyce, przedstawienia metodyki badania, a następnie omówienia wyników i podsumowania wraz z wyciągnięciem wniosków.

PRZEGLĄD LITERATURY W ZAKRESIE NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNYCH I WZROSTU GOSPODARCZEGO

O popularności prowadzenia badań w zakresie nierówności społecznych świadczyć może wiele czynników. Wśród nich można np. wyróżnić liczbę tekstów notowanych w międzynarodowych bazach danych, takich jak Scopus² czy Web of Science³. Badania nad nierównościami prowadzone są nie tylko na gruncie ekonomii, ale także socjologii, antropologii, filozofii (Zachorowska-Mazurkiewicz, 2011, s. 13), medycyny, biologii i innych dziedzin nauki, gdyż nierówności społeczne pokrywają aspekty płci (np. Struening, 2002; Eitzen, Johnston, 2015; Irving, 2008), rasy i etniczności (np. Acker, 2006; Bernard, 2000; Thompson, 2012), wieku (np. Kirkpatrick i in., 1987; Lauter, Howe, 1970; Sargeant, 2011), zdrowia (np. Wright, Perry, 2010; Guessous in., 2012; Guessous i in., 2014; Veugelers, Yip, 2003) i dostępu do żywności (np. Eisenhauer, 2001; Manios, Vlachopapadopoulou i in., 2016).

Istnieje wiele różnych klasyfikacji nierówności. Dla przykładu: Jean-Paul Fitoussi i Pierre Rosanvallon w swojej pracy wskazują nierówności strukturalne i dynamiczne. Nierówności strukturalne to takie, które uważa się niejako za tradycyjnie występujące, bo wynikają z różnic między odmiennymi grupami

² W bazie Scopus 78 742 artykuły w swoich tytułach, abstraktach i słowach kluczowych mają wyrazy „social” i „inequalities”, z czego 45 572 indeksowanych jest w naukach społecznych (Scopus 2023).

³ W bazie Web of Science 91 246 artykułów zawiera frazę „social inequalities” (Web of Science 2023).

społecznymi. Jako ich przykład można podać chociażby różnicę w wynagrodzeniach pracowników wysokokwalifikowanych i prostych robotników, a co za tym idzie różnicę w poziomie ich dochodów. Z kolei dysproporcje w ujęciu dynamicznym wynikają z różnic wewnątrz grupy traktowanej we wcześniejszych badaniach jako grupa jednorodna. Przykładem tego rodzaju nierówności może być różny poziom zagrożenia bezrobociem wewnątrz tej samej grupy społecznej ze względu na zamieszkanie (np. wieś i miasto), co w dalszej perspektywie wpływa również na odmienne dochody (Fitoussi, Rosanvallon, 2000). Z kolei Prakash Loungani (2003, s. 22) wyróżnił trzy rodzaje nierówności: nierówności występujące między poszczególnymi krajami (*cross-country inequality*), nierówności wewnątrz krajów (*within-country inequality*) oraz nierówność globalną (*global inequality*). Co więcej, istniejące dowody empiryczne potwierdzają, że globalizacja może przyczyniać się do powiększania tych nierówności. Istnieją również badania wskazujące na zmniejszanie się nierówności w miarę upływu czasu. Ostatnią przytoczoną klasyfikacją jest ta przyjęta przez Johna Bakera, Kathleen Lynch, Sarę Cantillon i Judy Walsh (2009, s. 33), którzy wydzieliли w ramach nierówności społecznych: nierówności w dostępie do zasobów, nierówności w okazywaniu szacunku (*inequality of respect and recognition*), nierówny dostęp do opieki i solidarności społecznej, nierówności w dostępie do władzy i nierówności w dostępie do pracy i nauki.

Rozmiary nierówności w ramach danego systemu mogą być klasyfikowane jako małe bądź wielkie. Małe nierówności opisują dysproporcje pomiędzy jednostkami w ramach jednego państwa. Z kolei wielkie nierówności to takie, które występują w skali transnarodowej, ponadnarodowej, międzynarodowej i globalnej (Suchocka, 2010, s. 189). Nierówności globalne charakterystyczne są dla współczesnych społeczeństw, w szczególności państw wysoko rozwiniętych. Jak w swej pracy wskazuje Ulrich Beck (2005, s. 52–53), nawet małe nierówności, które w ramach danego społeczeństwa mogą wydawać się wielkie, są legitymizowane przez zasadę osiągnięć w danym państwie i mogą odwracać uwagę od nierówności globalnych.

Badania nad nierównościami społecznymi skupiają się na odmiennych sposobach podejścia do owych nierówności. W ramach podejścia podmiotowego wyodrębnia się kategorie podmiotów takie jak klasy czy warstwy społeczne, lecz rzadko odnosi się je do rozmaitych miar zróżnicowania. Problematyczna staje się jednak konceptualizacja pojęć takich jak klasa, warstwa czy stan społeczny. W przypadku podejścia przedmiotowego możliwe jest zastosowanie miar zróżnicowania, w szczególności ekonomicznego, w postaci stosowania wskaźnika Giniego, współczynnika decylogowego czy kwintylogowego. Dzięki nim można wskazać rozmiary nierówności w różnych społeczeństwach. Mankamentem tego podejścia jest to, że rozmiarów tych nierówności nie odnosi się do kształtu struktur społecznych występujących w badanej społeczności (Suchocka, 2010, s. 189–190).

W zakresie dostępności danych o nierównościach można mówić o zasadzie dostosowanej do państw narodowych fragmentaryzacji i lokalizacji globalnych nierówności. Często nierówności analizowane są przez pryzmat narodowy i mierzone w obrębie danej gospodarki. Wobec powyższego, na świecie istnieje około 200 układów oceny nierówności, a ich suma nie jest równa wielkości nierówności globalnych. Dla przykładu: Beck postuluje zastąpienie nacjonalizmu metodologicznego w zakresie badania nierówności kosmopolityzmem, który będzie w stanie uwzględnić dysproporcje transnarodowe, ponadnarodowe, międzynarodowe i globalne (Beck, 2005, s. 51).

Najczęściej przy mierzeniu nierówności społecznych stosuje się wskaźniki ekonomiczne. Niestety, niedoskonałość miar ekonomicznego zróżnicowania pomiędzy jednostkami, grupami czy społeczeństwami jako narzędzia międzynarodowych analiz porównawczych zaowocowała dążeniami społeczności międzynarodowej do włączenia we wskaźniki czynników pozaekonomicznych. Dla przykładu: brytyjski *The Economist* bada poziom jakości życia dla pomiaru nierówności w postaci indeksu jakości życia (*Quality of Life Index*). Miara ta opiera się o składowe w postaci: PKB *per capita*, oczekiwana długość życia, stabilność polityczna i bezpieczeństwo, liczba rozwodów na tysiąc mieszkańców, uczestnictwo w życiu wspólnoty religijnej lub związkach zawodowych, przeciętny wskaźnik wolności politycznej i praw obywatelskich, klimat w rozumieniu szerokości geograficznej badanego państwa, stopa bezrobocia oraz przeciętne zarobki kobiet i mężczyzn (Suchocka, 2010, s. 198; Ferrans, Powers, 1992, s. 30).

Próby podejmowane przez różne organizacje międzynarodowe w zakresie parametryzacji i indeksacji różnych dziedzin życia, by określić poziom nierówności społecznych, najczęściej jednak mimo wszystko przyjmują optykę narodową. Dyskusyjny jest również system indeksowania i zachowania równowagi pomiędzy składowymi. Wielu badaczy ma problem z określeniem precyzyjnie wag poszczególnych kryteriów, które zawierają się w ramach indeksów. Dodatkowo, nawet o ile opracowanie wskaźnika w skali międzynarodowej czy globalnej jest z technicznego punktu widzenia możliwe, to jego jednolita interpretacja jest w zasadzie niemożliwa. Wiele nierówności nie jest łatwo interpretowalnych ze względu na kontekst kulturowy (Suchocka, 2010, s. 198–199). Dotyczy to np. nierówności między młodszymi a starszymi (społeczeństwa hierarchiczne vs. egalitarne), kobietami a mężczyznami (społeczeństwa patriarchalne vs. równościowe) itp.

Konceptualizując problem nierówności i jego związku z rozwojem rozumianym przez pryzmat wzrostu gospodarczego, można powołać się na słowa Ryszarda Piaseckiego. Wskazuje on, że działania podejmowane na rzecz rozwoju przez ostatnich kilka dekad cechowała naiwna wiara i nadzieja, że nieskrępowany rynek służy lepiej sprawie rozwoju niż wszelkie formy protekcjonizmu i interwencjonizmu państwowego (Piasecki, 2007, s. 24). Dlatego też dla przykładu odpowiedzią Zachodu na transformację gospodarek bloku komunistycznego były recepty gospodarcze

promowane pod postacią neoliberalnego konsensusu waszyngtońskiego (Williamson, 1989). Niestety programy oparte o wyłącznie liberalne założenia nie przyniosły oczekiwanych korzyści. Należy zatem poszukiwać nowych ram teoretycznych, które doprowadzą do stworzenia bardziej efektywnych instrumentów zmniejszających globalne nierówności (Zachorowska-Mazurkiewicz, 2011, s. 12).

W ekonomii głównego nurtu funkcjonują dwie narracje odnośnie do zależności między nierównościami ekonomicznymi i wzrostem gospodarczym (Rutkowski, 2016, s. 165). Po pierwsze, jest to pogląd, że nierówności ekonomiczne są korzystne dla wzrostu. Badacze wskazują trzy główne powody takiego stanu rzeczy (Aghion i in., 1999). Wśród nich wyróżnić można:

- skłonność do oszczędności – osoby zamożniejsze mają wyższą skłonność do oszczędzania, dlatego akumulują więcej kapitału niż osoby biedne, wobec czego kraje charakteryzujące się dużymi nierównościami mają przewagę z punktu widzenia możliwości inwestowania i wzrostu gospodarczego nad krajami, w których nierówności są mniejsze;
- niepodzielność inwestycji – inwestycje, w szczególności w obiekty produkcyjne, fabryki czy innowacje, wymagają dużych nakładów finansowych; jeśli w danym kraju nie ma dobrze funkcjonującego rynku kapitałowego, to wtedy dana jednostka musi mieć wystarczające bogactwo na pokrycie tych kosztów, przyczynia się zatem do wzrostu gospodarczego;
- motywacja – polityka państwa nakierowana na zmniejszanie nierówności realizowana jest najczęściej poprzez redystrybucję dochodów lub interwencję na rynku pracy (np. poprzez zwiększanie płacy minimalnej czy oferowanie dodatkowych transferów socjalnych do osób najuboższych), prowadzi do zmniejszenia bodźców do akumulowania kapitału (ludzie kierują się logiką „po co oszczędzać?”), jak i osłabia odpowiedzialność i motywację do pracy (logika „po co pracować, skoro państwo daje”); w związku z tym najskuteczniejszą drogą do poprawy położenia osób słabiej sytuowanych jest wzrost gospodarczy, bowiem dzięki zwiększonej zamożności kraju „skapuje w dół” do najniższych warstw społecznych (*trickle-down effect*) (Rutkowski, 2016, s. 164–165).

W drugim podejściu kładzie się nacisk na niewykorzystany wpływ nierówności (w szczególności dochodowo-majątkowych) na wzrost i stabilność danej gospodarki. Wiktor Rutkowski w swej koncepcji odwołuje się do problemu wad rynku, jak i argumentów z zakresu ekonomii politycznej i ekonomii rozwoju. Wśród wad rynku powodujących istnienie nierówności ekonomicznych są niedoskonałości rynku kredytów, ubezpieczeń i kapitału ludzkiego oraz cykliczne wahania koniunktury wraz z towarzyszącymi im kryzysami gospodarczymi (Rutkowski, 2016, s. 165).

Niedoskonałość rynku kredytów, ubezpieczeń i kapitału ludzkiego powoduje, że osoby poniżej określonego progu zamożności w danej gospodarce mają ograniczone możliwości inwestowania. Ma to szczególne znaczenie w przypadku inwestycji w wykształcenie, bowiem nie każdy ma możliwość ujawnienia swojego

talentu osobistego, a także zwiększenia kapitału ludzkiego. To z kolei jest wymierna strata z punktu widzenia wzrostu gospodarczego. Dodatkowo rosnąca skala nierówności dochodowych w ramach gospodarki wpływa na jej niestabilność, ponieważ towarzyszy jej zmiana relacji pomiędzy wysokością wydatków konsumpcyjnych i oszczędności (ludzie więcej oszczędzają niż konsumują), a to powoduje podatność na wahania popytu globalnego i koniunktury. W takiej sytuacji często, by podtrzymać popyt ze strony gospodarstw domowych o niskich i średnich dochodach, należy wykorzystać interwencję polityki pieniężnej, która będzie sprzyjała ekspansji kredytowej. Z jednej strony wzmacnia to konsumpcję, jednak z drugiej powoduje wzrost zadłużenia jednostek znajdujących się i tak w gorszym położeniu niż osoby zamożne. Należy jednak zauważyć, że jednocześnie towarzyszy temu proces finansjalizacji. Zwiększone oszczędności sektora prywatnego wykorzystywane są w ekspansji sektora finansowego i powiększaniu zysków o charakterze spekulacyjnym (Marszałek, 2013; Ratajczak, 2014; Ratajczak, 2017). Prowadzi to do tworzenia się baniek na wybranych rynkach, np. rynku nieruchomości, a to z kolei wpływa na podatność danej gospodarki na kryzysy. Wśród badaczy funkcjonuje pogląd, że wzrost nierówności dochodowych należał również do źródeł globalnego kryzysu finansowego z 2008 r. (Rajan, 2010; Stiglitz, 2012; Lansley, 2012).

Dysproporcje w dochodach ludności oddziałują także na wzrost gospodarczy poprzez określoną strukturę popytu globalnego. W modelu optymalnej dystrybucji zakłada się, że istniejąca w ramach danego państwa wąska grupa osób zamożnych motywuje przedsiębiorców do inwestowania w nowe technologie i udoskonalania produktów bądź wprowadzania na rynek nowych produktów. To z kolei umożliwia dużej warstwie osób ze średnim dochodem osiągać korzyści wynikające ze skali produkcji. Jednak w przypadku dużych nierówności gospodarka wpada w pułapkę osiągnięcia równowagi przy poziomie niskich płac realnych, poziomie kapitału ludzkiego i wroście gospodarczym (Murphy i in., 1989; Mani, 2001; Foellmi, Zweimüller, 2006). Zauważa się również, że znaczenie nierówności dochodowych we wroście gospodarczym jest tym wyższe, im bardziej otwarta na handel z zagranicą jest gospodarka. Jak zauważa Andrzej Sopoćko (2012), najbogatsi mają większą skłonność do konsumpcji dóbr luksusowych, często nieprodukowanych w gospodarkach krajów, w których zamieszkują. Wobec tego zamożniejsi mniej niż ubożsi wspierają popyt wewnętrzny w gospodarce z nierównościami. W kontekście dysproporcji w dystrybucji dochodu warto przywołać Thomasa Picketty'ego, który w swojej książce (2015) stara się wykazać, że współczesny system finansowy i gospodarczy w swym założeniu nie sprzyjają równości. Dodatkowo autor ten wskazuje na szereg innych problemów warunkujących nierówności, np. koncentrację kapitału, odmienny popyt na pracę fizyczną i umysłową, nakłady na edukację.

Sięgając jednak po argumenty ekonomii politycznej, w warunkach nierównego podziału zasobów procesy polityczne prowadzą do spadku efektywności poprzez:

- model środkowego wyborcy – wraz z niższą medianą dochodu w stosunku do przeciętnego dochodu rośnie skłonność do popierania redystrybucji w ramach państwa, czyli presja na zwiększanie wydatków rządowych i jednocześnie podnoszenie podatków, by móc sfinansować redystrybucję; wyższe podatki z kolei osłabiają przedsiębiorczość w kraju (mniej osób podejmuje pracę przy wysokich podatkach, producenci nie zwiększają produkcji), a to z kolei negatywnie wpływa na wzrost gospodarczy;
- większe prawdopodobieństwo konfliktów dystrybucyjnych, niestabilności politycznej i osłabienia kapitału społecznego, co jednocześnie utrudnia prowadzenie polityki gospodarczej, w szczególności w warunkach kryzysu gospodarczego;
- wysoki poziom koncentracji dochodów i bogactwa może doprowadzić do nadmiarowego lobbingu, korupcji czy pogoni za rentą (*rent seeking*); jeśli elity posiadające znaczące środki finansowe dopuszczają się takich zachowań, to hamuje to wzrost gospodarczy i nie poprawia dobrobytu społecznego w kraju (Rutkowski, 2016, s. 166).

Prowadzone w tej problematyce badania empiryczne nie rozwiązały sporu pomiędzy przedstawionymi powyżej narracjami dotyczącymi wpływu nierówności ekonomicznych na wzrost gospodarczy. Większość badań komparatywnych wskazywała na negatywną zależność między nierównościami ekonomicznymi i wzrostem gospodarczym (np. prace Bénabou, 1996; Aghion i in., 1999; Alesina, Rodrik, 1994; Temple, 1999; Persson, Tabellini, 1994; Perotti, 1996). Z kolei np. prace Roberta Barro (2000) czy Kristin J. Forbes (2000) nie potwierdziły tych poprzednich wyników. Źródeł tak niejednoznacznych wyników upatruje się w różnicach wykorzystanych metod badawczych, przyjętych zmiennych, błędach pomiaru, jak i nieliniowości badanych zależności (Voitchovsky, 2009).

METODYKA BADANIA

W konstrukcji problemu badawczego zawarto bezpośrednio odniesienie do zastosowanego podejścia badawczego. Autorka zdecydowała się na wykorzystanie metod dostępnych w ramach statystyki. Większość badań empirycznych w zakresie statystyki można zaliczyć do jednej z dwóch kategorii – badania obserwacyjnego lub badania eksperymentalnego. W badaniu obserwacyjnym, zwanym inaczej korelacyjnym, badacz nie wpływa na żadną ze zmiennych, rejestruje je i obserwuje występujące między nimi relacje (korelacje). Z kolei w badaniach eksperymentalnych badacz z góry określa wartości niektórych zmiennych i mierzy wartości innych zmiennych przy określonych ustawieniach parametrów. W niniejszym badaniu zastosowanie będzie miało podejście obserwacyjne, bo autorka nie ma wpływu na zmienne – są one wartością daną i mającą charakter historyczny. Ze względu na niejednorodność wyników ba-

dań innych autorów w poruszanej problematyce zastosowano dwie podstawowe metody badawcze: korelację i regresję. Korelacja określa wzajemne powiązanie pomiędzy zmiennymi. Charakteryzując korelację, podaje się najczęściej dwa czynniki, czyli kierunek i siłę (Tatarczak, 2021). Wyrazem korelacji⁴ jest przyjmowany współczynnik liczbowy z przedziału $\langle -1; 1 \rangle$, gdzie -1 oznacza silnie ujemny związek (wraz ze wzrostem X maleje Y), a 1 – silnie pozytywny związek (wraz ze wzrostem X rośnie Y).

Po pierwsze zbadano korelację, gdzie analizowano relację pomiędzy zmiennymi odnoszącymi się do kwestii ekonomicznych gospodarek (PKB, PKB *per capita*) i kwestii nierówności społecznych wyrażonych poprzez wskaźniki Giniego i HDI. Dla obliczeń przyjęto wzór⁵:

$$r(x,y) = \text{cov}(x,y) / \sigma_x * \sigma_y \quad (1)$$

przy czym

$$\text{cov}(x,y) = E(x * y) - (E(x) * E(y)) \quad (2)$$

gdzie:

$r(x,y)$ – współczynnik korelacji r -Pearsona pomiędzy zmiennymi x i y ,

$\text{cov}(x,y)$ – kowariancja pomiędzy zmiennymi x i y ,

σ – odchylenie standardowe z populacji,

E – wartość oczekiwana.

W badaniu przyjęto poniższe zmienne:

$X1$ – wartość PKB w mld USD,

$X2$ – wartość PKB *per capita* w USD,

$Y1$ – nierówności mierzone wielkością wskaźnika Giniego,

$Y2$ – nierówności mierzone wielkością HDI.

Na dalszym etapie procedury badawczej liczone korelację trzykrotnie dla par zmiennych⁶:

(1) $X1$ i $Y1$,

(2) $X1$ i $Y2$,

(3) $X2$ i $Y1$.

Do interpretacji siły zależności przyjęto następujące poziomy:

$|rs| < 0,2$ – brak związku liniowego,

$0,2 \leq |rs| < 0,4$ – słaba zależność,

$0,4 \leq |rs| < 0,7$ – umiarkowana zależność,

⁴ Korelacji Pearsona.

⁵ Wykorzystane dane w badaniu dotyczą próby, nie populacji, a wstępnie wykonany test wskazał, że zmienne są losowe.

⁶ Przeprowadzony na etapie badania wstępnego rozkład zmiennych wskazał na ich rozkład normalny.

$0,7 \leq |rs| < 0,9$ – dość silna zależność,
 $|rs| \geq 0,9$ – bardzo silna zależność.

Dodatkowo, ważnym aspektem badanej korelacji jest istotność statystyczna współczynników. Obliczenia w zakresie tej metody wykonano w programie Ms Excel.

Z kolei regresja to metoda pozwalająca na opisanie współzmienności kilku zmiennych poprzez dopasowanie do nich funkcji. Umożliwia ona przewidywanie nieznanych wartości parametru zmiennej na podstawie znanych wartości innej zmiennej. Dzięki temu pozwala badaczom ją wykorzystującym na dokonanie estymacji. Ogólna postać modelu przyjmuje formę:

$$Y = f(X, \beta) + \mathcal{E} \quad (3)$$

gdzie:

X – wektor zmiennych objaśniających,

Y – zmienna objaśniana,

β – wektor współczynników regresji,

\mathcal{E} – składnik losowy.

Ze względu na przyjęte w badaniu zmienne wykorzystanie znajdzie model regresji liniowej, który można opisać ogólną postacią:

$$Y = \beta_0 + x_1 \beta_1 + x_2 \beta_2 + \dots + \mathcal{E} \quad (4)$$

Wobec mnogości niejednoznacznych badań wyróżnić można dwa podejścia: nierówności objaśniają poziom wzrostu gospodarczego oraz wzrost gospodarczy objaśnia nierówności. Implikacją tego jest policzenie dwóch modeli regresji: (4) nierówności mierzone wielkością HDI objaśniają wartość PKB w mld USD, (5) wartość PKB w mld USD wyjaśnia nierówności mierzone wielkością HDI. Nie zakłada się wykorzystania wskaźnika Giniego ze względu na niski poziom dostępności danych dla regionu MENA w latach 2011–2021, co uniemożliwia dokonanie obliczeń.

Zatem na potrzeby badania regresji przyjmuje się następujące zmienne:

(4)

X_3 – nierówności mierzone wielkością HDI,

Y_3 – wartość PKB w mld USD.

(5)

X_4 – wartość PKB w mld USD,

Y_4 – nierówności mierzone wielkością HDI.

Obliczenia w zakresie tej metody wykonano w programie Ms Excel.

Jako ostatni etap procedury badawczej, wzorując się na metodologii badania przyjętej przez Renatę Suchocką (2010, s. 196), przyjęto paradygmat, zgodnie z którym uśredniono poszczególne zmienne dla lat 2011–2021, a następnie dokonano rangowania każdej ze zmiennych. Wyniki prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Poziom wzrostu gospodarczego i nierówności w krajach MENA w latach 2011–2021

kraj	średnie PKB 2011–2021 (w mld USD)	rangowanie średnie PKB 2011–2021	średnie PKB <i>per capita</i> 2011–2021 (USD)	rangowanie średnie PKB <i>per capita</i> 2011–2021	wskaźnik Giniego 2011–2021	rangowanie wskaźnik Giniego	HDI 2011– 2021	rangowa- nie HDI 2011–2021
Algieria	180,42	7	4515,26	12	27,6	1	0,738	10
Bahrajn	34,05	17	24699,14	5	brak danych		0,853	4
Egipt	309,91	5	3103,56	17	30,875	4	0,712	13
Iran	435,14	2	5341,16	12	40,64	10	0,776	8
Irak	203,37	6	5335,95	11	29,5	3	0,623	17
Jordania	39,01	15	40145,18	3	39,75	9	0,911	1
Izrael	345,99	4	4159,45	13	brak danych		0,721	12
Kuwejt	138,80	9	36004,27	4	brak danych		0,829	6
Katar	174,36	8	74081,51	1	brak danych		0,847	5
Liban	44,94	14	7716,11	10	31,8	5	0,746	9
Libia	61,07	12	9746,71	9	brak danych		0,709	15
Maroko	119,35	10	3352,73	16	brak danych		0,657	16
Oman	84,17	11	20406,63	7	brak danych		0,820	7
Arabia Saudyjska	752,49	1	22522,03	6	brak danych		0,857	3
Syria	25,43	18	1210,46	19	brak danych		0,588	18
Tunezja	45,50	13	3908,14	14	32,8	6	0,734	11
ZEA	389,93	3	43414,75	2	29,25	2	0,880	2
Palestyna ⁷	14,86	19	3378,83	15	34,05	7	0,711	14
Jemen	34,25	16	1230,45	18	36,7	8	0,480	19

Źródło: opracowanie własne.

⁷ W tym konkretnym przypadku wykorzystuje się dane prezentowane w bazach danych, skąd je pozyskano dla kategorii Palestyna, Brzeg Zachodni Jordanu i Strefa Gazy, w różnych bazach kategorie te stosuje się zamiennie względem danego obszaru terytorialnego.

WYNIKI I ICH INTERPRETACJA

Jako pierwsze zostaną przedstawione wyniki korelacji dla par zmiennych: (1) $X1$ i $Y1$, (2) $X1$ i $Y2$, (3) $X2$ i $Y1$ (tabela 2). Nie liczy się korelacji pomiędzy zmiennymi $X2$ i $Y2$, bowiem poziom PKB *per capita* jest jedną ze składowych wskaźnika HDI.

Tabela 2. Wyniki macierzy korelacji dla zmiennych $X1$, $X2$, $Y1$, $Y2$

Relacja zmiennych	(1) $X1$ i $Y1$	(2) $X1$ i $Y2$	(3) $X2$ i $Y1$
Współczynnik korelacji	-0,16320189	0,155264482	0,150526967
Występowanie związku między zmiennymi	słaba korelacja ujemna	słaba korelacja dodatnia	słaba korelacja dodatnia

Źródło: opracowanie własne.

W świetle przyjętych poziomów do interpretacji żadna ze zmiennych nie wykazuje związku liniowego (wszystkie trzy są niższe niż 0,2). Wobec powyższego nie można mówić o statystycznej zależności pomiędzy poziomem nierówności wyrażonym wskaźnikiem HDI oraz indeksem Giniego a poziomem wzrostu gospodarczego zaprezentowanego w formie wysokości PKB w mld USD oraz poziomem PKB *per capita* w mld USD dla krajów MENA w latach 2011–2021.

Jeżeli chodzi o modele regresji, otrzymuje się znacznie bardziej rozbudowaną macierz wyników. Poszczególne wyliczenia są zaprezentowane w tabelach 3 i 4.

Tabela 3. Wyniki regresji dla (4) nierówności mierzone wielkością HDI objaśniają wartość PKB w mld USD

$\beta1$	$\beta2$
3,12508E+11	-3,4E+10
1,55595E+11	1,21E+11
0,022658368	1,95E+11
4,033958936	174
1,53265E+23	6,61E+24

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4. Wyniki regresji dla (5) wartość PKB w mld USD wyjaśnia nierówności mierzone wielkością HDI

$\beta1$	$\beta2$
7,25048E-14	0,758462
3,60995E-14	0,010319
0,022658368	0,093888
4,033958936	174
0,03555885	1,533789

Źródło: opracowanie własne.

Przed interpretacją modelu warto zwrócić uwagę na poziom statystyki R^2 . Świadczy ona o jakości dopasowania modelu (pokazuje, jaki procent jednej zmiennej wyjaśnia zmienność drugiej zmiennej). Parametr ten przyjmuje wartości od 0 do 1, przy czym im bliżej jest do 1, tym model jest bardziej dopasowany. Zarówno w przypadku modelu regresji (4), jak i (5) R^2 jest na bardzo niskim poziomie (0,02). Model jest wysoce niedopasowany do danych. Taka niska jakość modelu w zasadzie uniemożliwia jego predykcję. Wobec powyższego nie można mówić o statystycznej zależności zmiennych w modelu, w którym nierówności mierzone wielkością HDI objaśniają wartość PKB w mld USD, oraz w modelu, w którym wartość PKB w mld USD wyjaśnia nierówności mierzone wielkością HDI dla krajów MENA w latach 2011–2021.

Wyraźnie widać (tabela 1), że kraje MENA są mocno niejednorodną grupą państw. Jeżeli chodzi o poziom rozwoju mierzony uśrednionym PKB w mld USD, dominują potęgi naftowe: Arabia Saudyjska, Iran i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Z kolei jeśli chodzi o najmniej zamożne państwa są nimi Brzeg Zachodni Jordanu i Strefa Gazy, Syria i Bahrajn. Gdy weźmie się pod uwagę populację i obliczy PKB *per capita* w USD, to najbardziej zamożne są Katar, ZEA i Jordania. Jeżeli chodzi o wskaźnik Giniego napotkano trudności w policzeniu statystyki. Dla wielu krajów arabskich brakowało wyników, dlatego niemożliwe było wyliczenie średnich. Krajami o najmniejszym poziomie nierówności społecznych są Algieria, ZEA i Irak. Jeśli z kolei patrzy się na nierówności przez pryzmat HDI, to państwami o najniższym poziomie nierówności (najwyższa wartość HDI) są Izrael, ZEA i Arabia Saudyjska. Najniżej rozwinięte zgodnie z tym wskaźnikiem są Jemen, Syria i Irak, które w XXI w. doświadczyły wojen domowych. Metoda polegająca na wykorzystaniu rangowania nie przyniosła jednoznacznych wyników w zakresie powiązania kwestii nierówności ze wzrostem gospodarczym.

PODSUMOWANIE

Nierówności w każdej postaci ograniczają możliwości rozwoju człowieka. Znacznie trudniejszy staje się w takim wypadku dostęp do wiedzy i wykształcenia, co zamyka perspektywę awansu zawodowego mogącego stymulować rozwój osobowy. Należy zauważyć, że w XXI w. nierówności społeczne nadal pozostają problemem globalnym, a różnica pomiędzy najbogatszymi a najbiedniejszymi wręcz stale się powiększa. Z problemem wpływu nierówności na wzrost gospodarczy borykają się niewątpliwie kraje rozwijające się w Afryce i Azji. Przykładem regionu, gdzie te dysproporcje są szczególnie istotne z punktu widzenia gospodarki globalnej i bezpieczeństwa międzynarodowego, jest region MENA, obejmujący swym zasięgiem kraje północy kontynentu afry-

kańskiego i Półwyspu Arabskiego. W niniejszej pracy postanowiono sprawdzić istnienie statystycznej zależności pomiędzy nierównościami społecznymi mierzonymi odczytami wskaźnika HDI i indeksu Giniego oraz wzrostem gospodarczym wyrażonym we wskaźniku PKB w mld USD oraz PKB *per capita* w mld USD w latach 2011–2021.

W pracy zastosowano, poza krytyczną analizą literatury, dwie podstawowe metody statystyczne, takie jak analiza korelacji i analiza regresji, a także dodatkowo – rangowanie. Wynik każdej z zastosowanych metod przyniósł oczekiwany przez autorkę rezultat. Ponieważ od lat zajmuje się problemem rozwoju i nierówności w krajach rozwijających się (por. Rabczun, 2023), spodziewała się braku zależności w rozumieniu statystycznym między badanymi zmiennymi. Analiza korelacji wskazuje w zasadzie na brak związku między zmiennymi. W opracowanych modelach regresji udało się wyznaczyć współczynniki, ale jakość modelu pozostawiała jednak wiele do życzenia. Procedura rangowania wykazała, że brak jednoznacznej zależności między poziomem nierówności a wzrostem gospodarczym. Odpowiadając na pytanie postawione w problemie badawczym, należy wskazać brak przesłanek do istnienia statystycznej zależności pomiędzy nierównościami społecznymi mierzonymi odczytami wskaźnika HDI oraz indeksu Giniego oraz wzrostem gospodarczym wyrażonym we wskaźniku PKB w mld USD oraz PKB *per capita* w mld USD w latach 2011–2021 dla krajów MENA.

Ekonomia jest nauką społeczną, a nie matematyczną (Ratajczak, 2014; Gorynia, 2018; Ostapiuk, 2017). Nadmierne matematyzowanie nauk ekonomicznych poprzez wykorzystywanie metod właściwych dla matematyki czy statystyki nie zawsze jest uzasadnione. Wybrane zagadnienia ekonomiczne mogą być prognozowane przy użyciu metod ilościowych. Jednak współczesny trend umasowienia badań ilościowych we wszystkich dziedzinach ekonomii potrafi być zgubny. Tym bardziej zagadnienie tak interdyscyplinarne jak nierówności społeczne nie może być wyłącznie badane przy pomocy wspomnianych metod. Warto zatem, by ekonomiści badający nierówności poświęcali więcej czasu na implementację metod jakościowych, takich jak np. wywiady pogłębione i obserwacje. Te metody często znacznie lepiej pozwalają zrozumieć i wyjaśnić badane zjawiska. To, jak pojedynczy człowiek odczuwa poziom dobrobytu płynący ze wzrostu gospodarczego przy określonym poziomie nierówności, nie jest możliwe do wyliczenia przy wykorzystaniu metod ilościowych. Wykorzystanie metod jakościowych jest znacznie bardziej uzasadnione, by lepiej zrozumieć to zagadnienie. Dodatkowo, problematyczna jest dostępność do danych w krajach rozwijających się i ich jakość (Eurostat, *bd.*). Tak jak miało to miejsce w przypadku indeksu Giniego dla krajów MENA w latach 2011–2021. Braki w danych uniemożliwiają zastosowanie wybranych metod ilościowych, co może mieć wpływ na interpretację uzyskanych wyników.

BIBLIOGRAFIA

- Acker, J. (2006). Inequality Regimes Gender, Class, and Race in Organizations. *Gender and Society*, 20(4), 441–464. DOI: 10.1177/0891243206289499.
- Aghion, P., Carolli, E., García-Peñalosa, C. (1999). Inequality and Economic Growth: The Perspective of the New Growth Theories. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1615–1660. DOI: 10.1257/jel.37.4.1615.
- Alesina, A., Rodrik, D. (1994). Distributive Politics and Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 109(2), 465–490. DOI: 10.2307/2118470.
- Baker, J., Lynch, K., Cantillion, S., Walsh, J. (2009). *Equality: From Theory to Action*. London: Palgrave Macmillan.
- Barro, R.J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407–443. DOI: 10.2307/2937943.
- Beck, U. (2005). *Władza i przeciwwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Bénabou, R. (1996). Inequality and Growth. W: B. Bernanke, J. Rotemberg (red.), *NBER Macroeconomics Annual 1996 (s. 11–92)*. Cambridge: MIT Press.
- Bernard, P. (1999). Social Cohesion: A Dialectical Critique of a Quasi-Concept. *Lien social et Politiques*, 41, 47–59. DOI: 10.7202/005057ar.
- Cavatorta, F. (2012). Arab Spring: The Awakening of Civil Society. A General Overview. *IEMed Mediterranean Yearbook 2012*. Pobrane z: <https://www.iemed.org/publication/arab-spring-the-awakening-of-civil-society-a-general-overview/> (2023.11.27).
- DiPrete, T.A., McManus, P.A. (2000). Family change, employment transitions and the welfare state: Household income dynamics in the United States. *American Journal of Sociological Review*, 65(3), 343–370. DOI: 10.2307/2657461.
- Eisenhauer, E. (2001). In poor health: Supermarket redlining and urban nutrition. *GeoJournal*, 53(2), 125–133. DOI: 10.1023/A:1015772503007.
- Eitzen, S.D., Johnston, J.E. (2015). *Inequality: Social Class and Its Consequences*. London: Routledge.
- Eurostat. (n.d.). Statistics in development cooperation – data availability. Pobrane z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_in_development_cooperation_-_data_availability (2023.11.27).
- Ferrans, C.E., Powers, M.J. (1992). Psychometric assessment of the quality of life index. *Research in Nursing & Health*, 15(1), 29–38. DOI: 10.1002/nur.4770150106.
- Fitoussi, J.-P., Rosanvallon, P. (2000). *Czas nowych nierówności*. Kraków: Znak.
- Foellmi, R., Zweimüller, J. (2006). Income Distribution and Demand-Induced Innovation. *Review of Economic Studies*, 73(3), 941–960. DOI: 10.1111/j.1467-937X.2006.00403.x.
- Forbes, K.J. (2000). A Reassessment of the Relationship between Inequality and Growth. *The American Economic Review*, 90(4), 869–887. DOI: 10.1257/aer.90.4.869.
- Fouarge, D., Layte, R. (2005). Welfare regimes and poverty dynamics: The duration and recurrence of poverty spells in Europe. *Journal of Social Policy*, 34(3), 407–426. DOI: 10.1017/S0047279405008846.

- Gorynia, M. (2018). Współczesne nauki ekonomiczne: tożsamość, ewolucja, klasyfikacje. *Ekonomista*, 5, 497–522.
- Guessous, I., Luthi, J.C., Bowling, C.B., Theler, J.M., Paccaud, F., Gaspoz, J.M., McClellan, W. (2014). Prevalence of frailty indicators and association with socioeconomic status in middle-aged and older adults in a Swiss region with universal health insurance coverage: a population-based cross-sectional study. *Journal of Aging Research*, 2014, 198603. DOI: 10.1155/2014/198603.
- Guessous, I., Gaspoz, J.M., Theler, J.M., Wolff, H. (2012). High prevalence of forgoing healthcare for economic reasons in Switzerland: A population-based study in a region with universal health insurance coverage. *Preventive Medicine*. 55(5), 521–527. DOI: 10.1016/j.ypmed.2012.08.005.
- Irving, H. (2008). Gender and the Constitution: Equity and agency in comparative constitutional design. Cambridge: University Press.
- Kienle, E., Louër, L. (2013). Comprendre les enjeux économiques et sociaux des soulèvements arabes. *Critique internationale*, 61, 11–17. DOI: 10.3917/criti.061.0011.
- Kiniorska, I. (2021). Social Inequalities – Theoretical Considerations from an Interdisciplinary Perspective. *Journal of Geography, Politics and Society*, 11(3), 14–29. DOI: 10.26881/jpgs.2021.3.02.
- Kirkpatrick, G.R., Katsiaficas, G.N., Mary Lou, E. (1987). *Introduction to critical sociology*. Iowa: Ardent Media.
- Kuznets, S. (1955). Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1–28.
- Lansley, S. (2012). *The Cost of Inequality: Why Economic Equality is Essential for Recovery*. Londyn: Gibson Square Books.
- Lauter, P., Howe, F. (1970). *The Conspiracy of the Young*. Cleveland: World Publishing Company.
- Loungani, P. (2003). Inequality. Now You See It, Now You Don't. *Finance & Development*, 40(003), 1–58. DOI: 10.5089/9781451952414.022.
- Luan, Z., Zhou, Z. (2017). *The Relationship between Annual GDP Growth and Income Inequality: Developed and Undeveloped Countries*. Pobrane z: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://core.ac.uk/download/pdf/84286492.pdf&ved=2ahUKewjeh9jGsIqHAXUJRvEDHQq1BpYQFno-ECBIQAQ&usg=AOvVaw2TBjo-wnqoBwBAHWs6HUhR> (2023.11.27).
- Mani, A. (2001). Income Distribution and the Demand Constraint. *Journal of Economic Growth*, 6(4), 305–327. DOI: 10.1023/A:1011326523470.
- Manios, Y., Vlachopapadopoulou, E., Moschonis, G., Karachaliou, F., Psaltopoulou, T., Koutsouki, D., Bogdanis, G., Carayanni, V., Hatzakis, A., Michalacos, S. (2016). Utility and applicability of the “Childhood Obesity Risk Evaluation” (CORE)-index in predicting obesity in childhood and adolescence in Greece from early life: the “National Action Plan for Public Health”. *European Journal of Pediatrics*, 175(12), 1989–1996. DOI: 10.1007/s00431-016-2799-2.
- Marszałek, P. (2013). Finansyzacja w Polsce – ciekawostka teoretyczna czy realny problem? *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Finanse Publiczne*, 306, 235–246.

- Murphy, K.M., Shleifer, A., Vishny, R. (1989). Income Distribution, Market Size, and Industrialization. *The Quarterly Journal of Economics*, 104(3), 537–564. DOI: 10.2307/2937810.
- Myrdal, G. (2005). *This I Believe*. W: O. Appelqvist & S. Andersson (red.), *The Essential, Gunnar Myrdal*. New York: The New Press.
- Ostapiuk, A. (2017). Matematyzacja ekonomii – grzech pierworodny? Wieloaspektowa analiza wpływu i przyczyn. *Ekonomia XXI*, 1(13), 91–105. DOI: 10.15611/e21.2017.1.06.
- Piketty, T. (2015). *Ekonomia nierówności*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Perotti, R. (1996). Growth, Income Distribution, and Democracy: What the Data Say. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 149–187.
- Persson, T., Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful for Growth? *American Economic Review*, 84(3), 600–621.
- Piasecki, R. (2007). Ewolucja teorii rozwoju gospodarczego krajów biednych. W: R. Piasecki (red.), *Ekonomia rozwoju* (s. 15–31). Warszawa: PWE.
- Rabczun, A.A. (2023). *Pomoc rozwojowa Wielkiej Brytanii dla krajów rozwijających się*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. DOI: 10.56091/ARPoWB.
- Rajan, R. (2010). *Fault Lines: How Hidden Fractures Still Threaten the World Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Ratajczak, M. (2014). Ekonomia i edukacja ekonomiczna w dobie finansyzacji gospodarki. *Ekonomista*, 2014(3), 207–219.
- Ratajczak, M. (2017). Finansjalizacja gospodarki: wymiary dyskusji. *Bezpieczny Bank*, 3(68), 7–22. DOI: 10.26354/bb.2.3.68.2017.
- Rutkowski, W. (2016). Nierówności ekonomiczne a rozwój gospodarczy i dobrobyt społeczny. *Ekonomista*, 2016(2), 161–179.
- Sargeant, M. (Ed.). (2011). *Age Discrimination and Diversity: Multiple Discrimination from an Age Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scopus. (2023). Pobrane z: <https://www-1scopus-1com-100005daz0014.han3.ue.poznan.pl/results/results.uri?sort=plf=-f&src=s&sl=social+inequalities&sid=18b2771e7a56aa57b905599a5f378e88&sot=b&sdt=b&sl=34&s=TITLE-ABS-KEY%28social+AND+inequalities%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present&sessionSearchId=18b2771e7a56aa57b905599a5f378e88&limit=10> (2023.11.27).
- Sen, A. (2003). *Inequality Reexamined*. Oxford: University Press.
- Shin, I. (2012). Income inequality and economic growth. *Economic Modelling*, 29(5), 2049–2057. DOI: 10.1007/s11205-022-02882-0.
- Sopoćko, A. (2012). Gra finansowa – stagnacja czy wzrost bogatego świata? *Ekonomista*, 4(51), 449–486.
- Stiglitz, J.E. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. New York: W.W. Norton and Company.
- Struening, K. (2002). *New Family Values: Liberty, Equality, Diversity*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Suchocka, R. (2010). Badania nierówności społecznych – wybrane kontrowersje metodologiczne. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LXXII, 1, 189–199.

- Tatarczak, A. (2021). *Statystyka. Podręcznik. Studia przypadków*. Lublin: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie.
- Temple, J. (1999). The New Growth Evidence. *Journal of Economic Literature*, 37(1), 112–156. DOI: 10.1257/jel.37.1.112.
- Thompson, M.J. (2012). *The Politics of Inequality: A Political History of the Idea of Economic Inequality in America*. New York: Columbia University Press.
- Vandecasteele, L. (2011). The structuring effect of social stratification determinants and life course events on poverty transitions in Europe. *European Sociological Review*, 27(2), 246–264. DOI: 10.1093/esr/jcq005.
- Veugelaers, P., Yip, A. (2003). Socioeconomic Disparities in Health Care Use: Does Universal Coverage Reduce Inequalities in Health? *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(6), 107–119. DOI: 10.1136/jech.57.6.424.
- Voitchovsky, S. (2009). Inequality and Economic Growth. W: W. Salvedra, B. Nolan, T.M. Smeeding (red.), *The Oxford Handbook of Economic Inequality* (s. 1–32). Oxford: Oxford University Press.
- Web of Science. (2023). Pobrane z: <https://www-1webofscience-1com-10001c0az0016.han3.ue.poznan.pl/wos/woscc/summary/f584bab7-17a5-49cf-97b1-029d476cdbab-ad2b47f3/relevance/1> (2023.11.27).
- Whelan, C.T., Maitre, B. (2008). New and old social risks: Life cycle and social class perspectives on social exclusion in Ireland. *The Economic and Social Review*, 39(2), 131–156.
- Williamson, J. (red.). (1989). *Latin American readjustment: How much has happened*. Washington: Peterson Institute for International Economics.
- Wright, E.R., Perry, B.L. (2010). Medical Sociology and Health Services Research: Past Accomplishments and Future Policy Challenges. *Journal of Health and Social Behavior*, 51, 107–119. DOI: 10.1177/002214651038350.
- Zachorowska-Mazurkiewicz, A. (2011). Istota nierówności w procesie rozwoju – podejście instytucjonalne. W: E. Okoń-Horodyńska, A. Zachorowska-Mazurkiewicz (red.), *Współczesne wymiary nierówności w procesie globalizacji* (s. 11–30). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Streszczenie

Tekst porusza temat społecznych nierówności, które objawiają się w dostępie do różnych dóbr przez jednostki, grupy społeczne czy całe społeczeństwa. Nierówności te mogą dotyczyć aspektów ekonomicznych, kulturowych, władzy, edukacji czy prestiżu. Głównym celem badania jest próba odpowiedzi na pytanie: czy istnieje statystyczna zależność pomiędzy poziomem nierówności a wzrostem gospodarczym w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej? Autorka podkreśla globalny charakter problemu nierówności społecznych, zwracając uwagę na ich występowanie w różnych obszarach świata, jednak definiuje jako zakres badania kraje Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA). W pracy zastosowano jako główne metody badawcze: krytyczną analizę literatury, analizę danych wtórnych oraz analizę korelacji i regresji.

W dalszej części tekstu autorka przedstawia metodologię badania, prezentuje wyniki, które następnie omawia i interpretuje. Podkreślić należy brak jednoznacznych zależności między nierównościami a wzrostem gospodarczym, co może wynikać z interdyscyplinarnego charakteru problemu oraz konieczności uwzględnienia jakościowych metod badawczych.

W końcowej części autorka zauważa, że nadmierne skoncentrowanie się na metodach ilościowych w ekonomii może być nieuzasadnione, zwłaszcza w przypadku zagadnień tak skomplikowanych jak społeczne nierówności. Zaleca także większe zastosowanie metod jakościowych oraz podkreśla konieczność uwzględnienia kontekstu społecznego i ekonomicznego w analizie nierówności. Wskazuje, że przezwyciężenie nierówności przy jednoczesnym budowaniu wzrostu gospodarczego jest możliwe, a międzynarodowe agendy, takie jak Cele Zrównoważonego Rozwoju, mogą stanowić inspirację dla działań mających na celu osiągnięcie tego ideału.

Słowa kluczowe: kraje MENA, Bliski Wschód i Afryka Północna, nierówności społeczne, wzrost gospodarczy.

Social inequality and economic growth in MENA countries

Summary

The text explores the topic of social inequalities manifesting in access to various goods by individuals, social groups, or entire societies. These inequalities may involve economic, cultural, power-related, educational, or prestige aspects. The main aim of the study is to try to answer the question: Is there a statistical relationship between the level of inequality and economic growth in the countries of the Middle East and North Africa? The author emphasises the global nature of the issue of social inequalities, noting their occurrence worldwide, but defines the scope of the study to the countries of the Middle East and North Africa (MENA) region. The main research methods employed in the study include critical literature analysis, secondary data analysis, as well as correlation and regression analysis.

In the subsequent part of the text, the authors discuss the results of the conducted research using statistical methods. It is highlighted that there is no clear correlation between inequalities and economic growth, which may arise from the interdisciplinary nature of the problem and the necessity to consider qualitative research methods.

In the concluding section, the author observes that an excessive focus on quantitative methods in economics may be unjustified, especially when dealing with complex issues, such as social inequalities. The recommendation is made for a greater application of qualitative methods, emphasising the need to consider the social and economic context in the analysis of inequalities. The author points out that overcoming inequalities while simultaneously fostering economic growth is achievable, and international agendas such as the Sustainable Development Goals may serve as inspiration for actions aimed at achieving this ideal.

Keywords: MENA countries, Middle East and North Africa, social inequalities, growth.

JEL: D63, N15.